

Nr 38

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till studiebidrag m. m. för budgetåret 1969/70, såvitt avser ändring i studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen, jämte motioner i ämnet.

Genom en den 21 februari 1969 dagtecknad proposition, nr 16, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om ändring i studiehjälpsreglementet den 4 juni 1964 (nr 402),
- 2) förordning om ändring i studiemedelsförordningen den 4 juni 1964 (nr 401),

dels anvisa anslag till *Studiebidrag m. m.* och till *Allmänna studielånefonden* för budgetåret 1969/70.

Propositionen har, såvitt den avser författningsändringarna, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet. I övrigt har propositionen hänvisats till statsutskottet.

I samband med propositionen har andra lagutskottet behandlat följande motioner.

A. Vid riksdagens början väckta motioner

1) de likalydande motionerna *I: 14* av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.* och *II: 16* av herr *Dahlgren m. fl.* om förbättring av det studiesociala stödet,

2) de likalydande motionerna *I: 84* av herr *Lindblad* och *II: 100* av herr *Westberg* i Ljusdal om ökade möjligheter att erhålla statliga studielån,

3) de likalydande motionerna *I: 460* av herr *Andersson, Axel*, och *II: 532* av herr *Hammarsten m. fl.* om ökat inackorderingstillägg till vissa skolelever (motionerna har hänvisats till statsutskottet men har därefter överlämnats till lagutskott, se SU 1969: 32),

4) de likalydande motionerna *I: 771* av herr *Larsson, Thorsten*, och *II: 890* av herrarna *Larsson* i Borrby och *Boo* angående inkomstprövningen av viss studiehjälp, samt

5) motionen *II: 886* av fru *Kristensson* om återställande av studiebidragens realvärde, m. m.

B. I anledning av propositionen väckta motioner

6) de likalydande motionerna *I: 921* av herr *Kaijser* och *II: 1054* av herr *Ringaby*,

7) de likalydande motionerna *I: 927* av herr *Andreasson* och herr *Larsson, Thorsten*, samt *II: 1063* av herrarna *Mattsson* och *Gustavsson* i Alvesta,

8) de likalydande motionerna *I: 929* av herr *Wirtén* och *II: 1064* av herr *Strömberg*,

9) de likalydande motionerna I: 930 av herr *Österdahl* och II: 1065 av herrar *Westberg* i Ljusdal och *Nelander*, såvitt avser ändring i studiemedelsförordningen (hemställan under A). Ett i motionerna upptaget yrkande (hemställan under B) angående utbildningsbidrag behandlas av statsutskottet i utlåtande nr 58.

I prop. 1969: 25 med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m. framläggs författningsförslag, som har samband med de i detta utlåtande behandlade frågorna. Huvuddelen av nämnda proposition behandlas av första lagutskottet i utlåtande nr 32. I viss del, som här inte är aktuell, behandlas propositionen av bevillningsutskottet.

Huvudsakliga innehållet i prop. 16 och prop. 25

Prop. 16

I propositionen läggs flera reformförslag på det studiesociala området fram. Åtgärderna tar sikte främst på studerande barn till lägre inkomsttagare och till vuxna studerande.

Det inkomstprövade tillägget i studiehjälpen föreslås bli höjt med 225 kr. per läsår för ogift studerande med syskon under 16 år. Detta innebär att i bidrag till studerande vid fackskolor, gymnasier, yrkesskolor m. fl. skolor kan komma att utgå 3 150 kr. per läsår.

Maximibeloppet för lån från allmänna studielånefonden höjs enligt förslaget från 5 000 kr. till 6 500 kr.

I studiehjälpssystemet föreslås en ändring av gränsen mellan elever som anses tillhöra familjens ekonomi och övriga elever. En strikt åldersgräns om 20 år föreslås.

Vuxenstuderande föreslås få en möjlighet till partiell befrielse från skyldighet att betala tillbaka studielån från allmänna studielånefonden. Befrielsen skall få avse högst hälften av lånebeloppet, dock högst 4 950 kr. jämte ränta.

Den minsta återbetalningstiden för återbetalningspliktiga studiemedel föreslås normalt bli minst 15 år i stället för nuvarande 10 år. Vidare föreslås att åldersgränsen för erhållande av studiemedel höjs från 40 till 45 år.

Den del av propositionen, som hänvisats till statsutskottet, avser förutom vissa anslag en anmälan om tillsyn av barn till studerande.

Prop. 25

I prop. 25, som enligt det ovan sagda i huvuddelen behandlas av första lagutskottet, föreslås myndighetsåldern sänkt från 21 till 20 år. Vidare föreslås att ungdomar i ålder 18—20 år i flera hänseenden skall få en mera självständig ställning än f. n. Sålunda skall den som har fyllt 18 år själv få ta upp och förfoga över studiemedel och statliga bosättningslån men däremot inte studiehjälp. Han skall också utan förmyndarens samtycke kunna hyra bostad för eget bruk. Den behörighet att ingå sedvanliga rättshandlingar för den dagliga hushållningen m. m. som redan nu tillkommer gift underårig föreslås utvidgad till alla underåriga som har eget hushåll.

De vid propositionen fogade författningsförslagen är av följande lydelse.

Förslag

till

Förordning

om ändring i studiehjälpsreglementet den 4 juni 1964 (nr 402)

Härigenom förordnas, att 4, 13, 21, 24 och 26 §§ studiehjälpsreglementet den 4 juni 1964¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Till studerande, som *börjat sina studier vid läroanstalten eller utbildningslinjen före det år under vilket han fyller tjuogoett år*, utgår studiehjälp i form av studiebidrag jämte tillägg och studielån.

Till studerande, som *fyller högst nitton år under det kalenderår då läsåret eller kursen börjar*, utgår studiehjälp i form av studiebidrag jämte tillägg och studielån. *För kurstid efter den 30 juni det kalenderår, då den studerande fyller tjuogo år, gäller detta endast om denna kurstid omfattar mindre än två månader.*

Till annan — — — — — och studielån.
Till studerande — — — — — dessutom resekostnadsersättning.

13 §.

Inkomstprövat tillägg — — — — — följande belopp.

Ha den studerandes föräldrar vårdnaden om annat barn än den studerande och har detta barn icke fyllt sexton år, eller äro föräldrarna pliktiga att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till sådant barn, utgår inkomstprövat tillägg med tjugofem kronor högre belopp i månaden än som anges i uppställningen. Detta gäller dock ej om den studerande är gift.

¹ Senaste lydelse av 4 och 21 §§ se 1967: 302 samt av 26 § se 1965: 248.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

21 §.

Studielån utgår med högst *femtusen* kronor för läsår. Om synnerliga skäl föreligga, får dock studielån utöver detta belopp beviljas studerande som bedriver heltidsstudier och har vårdnaden om barn, som icke fyllt sexton år, eller är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till sådant barn.

Studielån utgår med högst *sextusen-femhundra* kronor för läsår. Om synnerliga skäl föreligga, får dock studielån utöver detta belopp beviljas studerande som bedriver heltidsstudier och har vårdnaden om barn, som icke fyllt sexton år, eller är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till sådant barn.

Studielånets storlek — — — — — denna kostnad.

24 §.

Om fullgörandet — — — — — amorteringstiden utsträckas.
Låntagare, vars — — — — — åvilande betalningsskyldighet.

Den som uppburit studielån för vuxenutbildning må i vissa fall befrias från del av betalningsskyldigheten enligt bestämmelser som meddelas av Konungen.

Avlider låntagaren, — — — — — till betalning.

26 §.

Vad i detta reglemente är stadgat om föräldrar avser dels fader och moder som ha vårdnaden eller, i fråga om studerande som fyllt *tjuoett* år, senast haft vårdnaden om den studerande, dels fader eller moder som stadigvarande sammanbor med vårdnadshavare som nu sagts. I fråga om fosterbarn eller adoptivbarn gäller vad som sägs om föräldrar i stället fosterföräldrarna eller adoptivföräldrarna.

Vad i detta reglemente är stadgat om föräldrar avser dels fader och moder som ha vårdnaden eller, i fråga om studerande som fyllt *tjuo* år, senast haft vårdnaden om den studerande, dels fader eller moder som stadigvarande sammanbor med vårdnadshavare som nu sagts. I fråga om fosterbarn eller adoptivbarn gäller vad som sägs om föräldrar i stället fosterföräldrarna eller adoptivföräldrarna.

Har make — — — — — från vårdnaden.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1969.

Har studerande som avses i 4 § första stycket i dess äldre lydelse omedelbart före ikraftträdandet studerat vid läroanstalt eller utbildningslinje enligt 1 §, har han rätt att på begäran erhålla studiehjälp enligt äldre bestämmelser så länge han bedriver studier vid läroanstalten eller utbildningslinjen, dock längst till utgången av juni 1973.

Förslag
till
Förordning
om ändring i studiemedelsförordningen
den 4 juni 1964 (nr 401)

Härigenom förordnas, att 7 och 23 §§ studiemedelsförordningen den 4 juni 1964 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Studiemedel må — — — — — sexton terminer.

Ej heller må utan särskilda skäl studiemedel utgå för termin, som infaller efter det den studerande fyllt *fjrtio* år.

Ej heller må utan särskilda skäl studiemedel utgå för termin, som infaller efter det den studerande fyllt *fyrtiofem* år.

23 §.

Avgiftskvoten fastställs så snart två år förflutit från utgången av det år, under vilket den återbetalningsskyldige senast uppburit studiemedel. Kvoten utgör summan i basbelopp av återbetalningspliktiga studiemedel, delad med antalet år från och med det, då kvoten fastställs, till och med det, då den återbetalningsskyldige fyller *femtio* år, eller, om antalet år ej uppgår till *tio*, nämnda summa delad med *tio*.

Avgiftskvoten fastställs så snart två år förflutit från utgången av det år, under vilket den återbetalningsskyldige senast uppburit studiemedel. Kvoten utgör summan i basbelopp av återbetalningspliktiga studiemedel, delad med antalet år från och med det, då kvoten fastställs, till och med det, då den återbetalningsskyldige fyller *femton* år, eller, om antalet år ej uppgår till *femton*, nämnda summa delad med *femton*. *Summan i basbelopp av återbetalningspliktiga studiemedel får dock icke delas med högre tal än som motsvarar antalet år från och med det, då avgiftskvoten fastställs, till och med det, då den återbetalningsskyldige fyller sextiofem år.*

Har den — — — — — första stycket.
Avgiftskvoten är — — — — — en tiondel.
Vid beräkning — — — — — tre decimaler.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1969.

I fråga om återbetalningsskyldig, för vilken avgiftskvot skall fastställas före den 1 januari 1970, tillämpas 23 § i sin äldre lydelse.

Motionsyrkandena

A. Vid riksdagens början väckta motioner

1) I de likalydande *motionerna I:14* av herr Larsson, Thorsten, m. fl. och *II:16* av herr Dahlgren m. fl. yrkas

»I. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam utredning i samband med pågående översyn av studiemedelssystemet, *dels* beträffande frågan om höjning av studiebidraget inom studiemedelsförordningen till 0,5 basbelopp per år enligt lagen om allmän försäkring och i anslutning därtill en motsvarande höjning av det s. k. förhöjda studiebidraget inom studiehjälpsreglementet, *dels* beträffande frågan om värdebeständighet för alla förmåner inom studiehjälpsreglementet och i anslutning därtill anpassande av dessa sistnämnda till rådande penningvärde, samt

II. att riksdagen för sin del beslutar, att elev vid lokal vuxenutbildning som bedrivs som heltidsstudier skall omfattas av studiehjälpsreglementets bestämmelser.»

2) I de likalydande *motionerna I:84* av herr Lindblad och *II:100* av herr Westberg i Ljusdal yrkas »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en översyn av bestämmelserna och tillämpningsföreskrifterna för studielån enligt studiehjälpsreglementet syftande till att vidga möjligheterna att erhålla dylikt lån».

3) I de likalydande *motionerna I:460* av herr Andersson, Axel, och *II:532* av herr Hammarsten m. fl. yrkas »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam översyn av studiehjälpsbestämmelserna för elever som åtnjuter inackorderingsbidrag och som är bosatta på stort avstånd från skolorten i vad avser deras hemresor under veckosluten».

4) I de likalydande *motionerna I:771* av herr Larsson, Thorsten, och *II:890* av herrar Larsson i Borrby och Boo yrkas »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att sådana ändringar må företas *dels* i 12 § 2 st. studiehjälpsreglementet att, om den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet överstiger 30 000 kronor, en tiondel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmast lägre fulla hundratal kronor, skall jämsättas med beskattningsbar inkomst, *dels* i 12 § studiemedelsförordningen att studiemedel skall minskas med en tiondel av den del av förmögenheten som överstiger sex gånger basbeloppet».

5) I *motionen II:886* av fru Kristensson yrkas »att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla att Kungl. Maj:t med förtur måtte utreda och föreslå återställande av 1965 års realvärde för studiebidragen samt indexreglering av dessa».

B. I anledning av propositionen väckta motioner

6) I de likalydande *motionerna I:921* av herr Kaijser och *II:1054* av herr Ringaby yrkas »att sådana regler måtte utfärdas i fråga om utbetalandet av studielån (för studerande i gymnasier, fackskolor och yrkesskolor m. fl. läroanstalter) att dessa skall kunna utbetalas månadsvis».

7) I de likalydande *motionerna I: 927* av herr Andreasson och herr Larsson, Thorsten, samt *II: 1063* av herrar Mattsson och Gustavsson i Alvesta yrkas »att riksdagen måtte vid sin behandling av proposition nr 16 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag angående *dels* höjning av inackorderingstillägget inom studiestödsreglementet till 125 kronor per månad, *dels* indexreglering av nämnda tillägg».

8) I de likalydande *motionerna I: 929* av herr Wirtén och *II: 1064* av herr Strömberg yrkas »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till ändrade regler i vad avser reducering av studielån i förhållande till föräldrarnas inkomst och förmögenhet».

9) I de likalydande *motionerna I: 930* av herr Österdahl och *II: 1065* av herrar Westberg i Ljusdal och Nelander yrkas, såvitt här är i fråga (hemställen under A), »dels att riksdagen — med avslag å propositionen nr 16 i motsvarande del — måtte för sin del besluta, att 7 § andra stycket studiemedelsförordningen ändras så att en studerande skall ha rätt till studiemedel under förutsättning att det kan beräknas återstå lika många år från utbildningens slut till pensionsåldern som antalet terminer utbildningen omfattar, dels att vederbörande utskott utarbetar erforderlig lagtext».

Huvuddragen av nuvarande studiesociala system

Till studerande i gymnasier, fackskolor, yrkesskolor m. fl. läroanstalter utgår s t u d i e h j ä l p enligt bestämmelserna i studiehjälpsreglementet den 4 juni 1964 (nr 402, ändrat senast 1967: 302) i form av studiebidrag jämte tillägg eller förhöjt studiebidrag samt studielån. Tillämpningsbestämmelser till studiehjälpsreglementet finns i studiehjälpskungörelsen den 4 juni 1964 (nr 502, ändrad senast 1967: 303). Förteckning över läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiehjälp utgår finns i kungörelsen den 6 juni 1968 (nr 302) om läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiehjälp utgår. För elever i grundskolan och motsvarande skolformer utgår förmåner enligt förordningen den 4 juni 1964 (nr 400) om förlängt barnbidrag (ändrad 1965: 249) och kungörelsen den 4 juni 1964 (nr 503) med tillämpningsföreskrifter till förordningen den 4 juni 1964 (nr 400) om förlängt barnbidrag (ändrad senast 1966: 227).

Studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet utgår för läsår eller kurstid i princip fr. o. m. kvartalet efter det, under vilket den studerande fyllt 16 år.

Studiebidrag utgår med 75 kr. i månaden.

Härutöver kan *inkomstprövat tillägg* utgå med 25, 50 eller 75 kr./mån. Till grund för inkomstprövningen ligger den studerandes och hans föräldrars sammanlagda beskattningsbara inkomst vid senaste taxering till statlig inkomstskatt. Med beskattningsbar inkomst jämställs 1/5 av behållen förmögenhet över 30 000 kr. Är den studerande gift, skall makens inkomst och förmögenhet beaktas i stället för föräldrarnas.

Tilläggets storlek vid olika beskattningsbar inkomst framgår av följande uppställning.

Beskattningsbar inkomst, kr.	Tillägg/mån., kr.
— 8 000	75
8 100—12 000	50
12 100—20 000	25

Om den studerande är berättigad till inkomstprövat tillägg med högsta belopp och om synnerligen stort behov av ytterligare studiehjälp föreligger, kan *behovsprövat tillägg* utgå med högst 75 kr. i månaden.

Vid behovsprövningen — som görs av centrala studiehjälpsnämnden — utgår man från årsinkomsten vid ansökningstillfället (räknat före skatt och innefattande även icke skattepliktiga inkomster såsom sjukpenning, bostadstillägg, arbetslöshetsbidrag etc.). Hänsyn tas till antalet syskon. Bidragsformen riktar sig främst till ensamstående vårdnadshavares barn. De nu tillämpade inkomstgränserna innebär att i en fullständig familj med ett studerande barn och inga syskon under 16 år tillägg kan utgå vid årsinkomst om högst ca 14 000 kr.

Är den studerande i behov av inackordering, utgår *inackorderingstillägg* med 100 kr. i månaden. *Resetillägg* med 40, 60, 80 eller 100 kr. i månaden utgår för dagliga resor mellan hem och skola. Tillägg utgår endast om avståndet är minst 6 km.

Här beskrivna förmåner utgår till den som påbörjat studierna vid läroanstalten eller utbildningslinjen före det kalenderår under vilket han fyller 21 år (yngre elev). Till övriga (äldre) studerande utgår förhöjt studiebidrag om 175 kr. i månaden.

Studielån kan efter behovsprövning utgå med högst 5 000 kr. för ett läsår. Vid prövningen tas för yngre studerande hänsyn till den studerandes och föräldrarnas inkomst och förmögenhet. Om synnerliga skäl föreligger kan studerande som bedriver heltidsstudier och som har försörjningsplikt mot barn erhålla studielån med högre belopp.

De studerande vid eftergymnasiala läroanstalter erhåller *studiemedel* enligt bestämmelserna i studiemedelsförordningen den 4 juni 1964 (nr 401, ändrad 1967: 884). Tillämpningsföreskrifter till studiemedelsförordningen finns i studiemedelskungörelsen den 24 september 1964 (nr 592, ändrad senast 1967: 885). Förteckning över studiemedelsberättigade läroanstalter finns i kungörelsen den 6 juni 1968 (nr 301) om läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiemedel utgår.

Studiemedel består av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. Studiemedlen är indexreglerade och utgår per år med 140 % av basbeloppet inom den allmänna försäkringen (f. n. 8 120 kr.). Om den studerande har vårdnaden om barn, kan dessutom utgå ett barntillägg med f. n. 1 450 kr. för varje barn under 16 år. Extra studiemedel kan vidare utgå om synnerliga skäl föreligger. Av studiemedlen utgör 1 750 kr. ett studiebidrag, medan återstoden skall återbetalas under normalt 20—25 år.

Studiemedel utgår med hänsyn till den studerandes studiemeriter samt de ekonomiska resurser över vilka den studerande förfogar. Under de två första terminerna erhålls dock studiemedel utan prövning av studiemeriterna.

Bestämmelser m. m. i anslutning till motionerna

I detta avsnitt lämnas i anslutning till motionerna ytterligare uppgifter om gällande bestämmelser m. m. Vidare redogörs för tidigare riksdagsbehandling av frågorna. Vid underrubrikerna anges inom parentes numret eller numren på yrkandena enligt den numrering som förekommer i avsnittet Motionsyrkandena ovan.

Motionerna I: 771 och II: 890 angående förmögenhetsfaktorn vid beräkning av dels inkomstprövat tillägg, dels studiemedel (4)

Såsom redovisats i föregående avsnitt utgår *inkomstprövat tillägg* till studiebidrag till studerande som tillsammans med sina föräldrar har en till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst om högst 20 000 kr. I årsinkomst motsvarar detta belopp ca 30 000 kr. Tilläggets storlek utgör 25, 50 eller 75 kr. i månaden, beroende på inkomstens storlek. Enligt 12 § andra stycket studiehjälpsreglementet skall, om den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet överstiger 30 000 kr., en femtedel av det överskjutande beloppet, avrundat till närmaste lägre fulla hundratel kr., jämställas med beskattningsbar inkomst. Är den studerande gift, skall makens inkomst och förmögenhet beaktas i stället för föräldrarnas.

Såsom likaledes nämnts i föregående avsnitt utgår *studiemedel* per år med i princip 140 % av basbeloppet. Studiemedlen är behovsprövade varvid hänsyn togs till den studerandes och, om han är gift, hans makes ekonomi. Däremot beaktas ej den studerandes föräldrars ekonomiska förhållanden. Vid behovsprövningen är två faktorer av betydelse, nämligen inkomst och förmögenhet. Överstiger den studerandes inkomst för terminen 40 procent av basbeloppet minskas de maximala studiemedlen med två tredjedelar av det överskjutande beloppet. Överstiger studerandens förmögenhet sex gånger basbeloppet skall en femtedel av det överskjutande beloppet anses som inkomst. Är den studerande gift och sammanbor med maken kan studiemedlen reduceras även med hänsyn till makens inkomst. Överstiger makens inkomst för termin 140 procent av basbeloppet reduceras studiemedlen med en tredjedel av det överskjutande beloppet. Vid inkomstprövningen beaktas makes förmögenhet på samma sätt som den studerandes egen, dvs. i den mån förmögenheten överstiger sex gånger basbeloppet anses en femtedel av det överskjutande beloppet som inkomst för maken. De här återgivna reglerna om hänsynstagande till förmögenhet återfinns i 12 § studiemedelsförordningen.

Reglerna om hänsynstagande till förmögenhet vid beräkning av studiesociala förmåner kvarstår oförändrade sedan 1964 års studiesociala reform (prop. 138, Säu 1).

Såvitt avser *studiehjälpsreglementet* hade studiehjälpsutredningen föreslagit, att då summan av den sökandes, hans föräldrars och — om sökanden var gift — makens sammanlagda behållna förmögenhet översteg 20 000 kr. skulle en femtedel av det överskjutande beloppet läggas till den beskattningsbara inkomsten.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag hävdades från vissa håll att den föreslagna regeln för inkomstprövning tog alltför stor hänsyn till förmögenhet.

I prop. 1964: 138 anslöt sig föredragande departementschefen i princip till utredningens förslag, som dock modifierades så att för gifta studerande hänsyn ej skulle tagas till föräldrars förmögenhet.

I anslutning till propositionen väcktes motioner med yrkanden om ändring beträffande förmögenhetsfaktorn. I ett motionspar yrkades att fribeloppet skulle bestämmas till 40 000 kr. i stället för 20 000 kr. I ett annat motionspar begärdes att inkomst och förmögenhet hos den studerandes make inte i något fall skulle beaktas. Särskilda utskottet föreslog i sitt av riksdagen i denna del godkända utlåtande nr 1 år 1964 att fribeloppet för förmögenhet skulle bestämmas till 30 000 kr. I övrigt avstyrktes motionsyrkandena.

Vid 1966 års riksdag väcktes motioner med yrkande att förmögenhet ej skulle beaktas vid bedömning av rätten till inkomstprövat tillägg. Andra lagutskottet anförde i sitt utlåtande nr 21, som godkändes av riksdagen, följande.

Vid utgivande av behovsprövade sociala förmåner beaktas regelmässigt förmögenhetsfaktorn. De behovsprövade studiesociala förmånerna bör inte utgöra något undantag härvidlag. Utskottet kan således inte biträda motionärernas förslag om slopande av förmögenhetsfaktorn vid prövning av rätten till inkomstprövat tillägg enligt studiehjälpsreglementet. Frågor av den art som aktualiserats genom motionerna torde emellertid kunna komma att övervägas i ett större sammanhang.

Vid 1967 års riksdag väcktes motioner, i vilka yrkades, att fribeloppet för förmögenhet skulle höjas från 30 000 till 40 000 kr.

Motionerna avslogs genom bifall till en vid andra lagutskottets utlåtande nr 4 fogad reservation. I reservationen, där det erinrades om 1966 års beslut i ämnet, framhölls, att vid bedömningen av motionsyrkandet borde beaktas att reglerna trädde i kraft så sent som den 1 juli 1964. Vidare uttalades följande mot bakgrunden av att 1965 års fastighetstaxering enligt motionärerna medfört att åtskilliga ägare till mindre fastigheter fått sina förmögenheter uppräknade till över 30 000 kr. utan att den ekonomiska situationen för fastighetsägarna förändrats.

Utskottet vill dessutom erinra om att då 1964 års vårriksdag antog de aktuella bestämmelserna var förberedelserna för 1965 års allmänna fastighetstaxering omedelbart förestående. Det fanns anledning att antaga att fastighetsvärdena vid denna taxering generellt sett skulle höjas. Riksdagens beslut att höja det av Kungl. Maj:t föreslagna fribeloppet från 20 000 till 30 000 kr. bör ses mot den bakgrunden. På grund härav och då det i övrigt inte föreligger skäl att f. n. räkna upp fribeloppet avstyrker utskottet motionerna.

I fråga om *studiemedelsförordningen* anförde föredragande departementschefen i prop. 1964: 138 följande.

Röster har höjts för att man vid den nu förestående studiesociala reformen borde slopa all behovsprövning och således ge varje studerande vid universitet, högskola eller annan postgymnasial utbildningslinje studiemedel med bortseende även från hans egen och, i förekommande fall, hans makes ekonomiska förhållanden. Liksom utredningen och flertalet av remissorganen anser jag att detta inte kan komma i fråga i en tid då antalet studerande ständigt ökar och anspråken på studiemedelsystemet kan väntas stiga mycket hastigt och kraftigt. Såsom garantilånenämnden påpekat måste i detta sammanhang också beaktas risken för skeninskrivningar.

I propositionen föreslogs, att fribeloppet för förmögenhet skulle bestämmas till fyra basbelopp. Vid riksdagsbehandlingen höjdes detta belopp till sex basbelopp.

Motionerna I: 84 och II: 100 samt I: 929 och II: 1064 angående ökade möjligheter till studielån enligt studiehjälpsreglementet (2 och 8)

I motionerna I: 84 och II: 100 framhålls — mot bakgrunden av ett exempel rörande utgående lånebelopp till en 19-årig fackskoleelev — såsom angeläget att de reduceringsregler, som uppställts med hänsyn till inkomst och förmögenhet hos elevernas föräldrar, liberaliseras. Vidare torde »åldersgränsen 21 år», som gäller för rätt till ett maximalt lånebelopp om 5 000 kr., behöva sänkas till förslagsvis 19 år.

I motionerna I: 929 och II: 1064 uttalas att det mot bakgrunden av propositionen nr 25, i vilken föreslås bl. a. att ungdomar i åldern 18—20 år får en mer självständig ställning än f. n., kan diskuteras om det är realistiskt att anse att elever i sådan ålder vid tillämpning av studiehjälpsreglementet skall anses tillhöra familjens ekonomi. Det är mycket angeläget, framhåller motionärerna, att föräldrarnas ekonomiska ställning ej får påverka möjligheterna för deras barn att erhålla utbildning ovanför det obligatoriska skolväsendet.

I föregående huvudavsnitt har lämnats en kortfattad redogörelse för rätten till studielån. Här må ytterligare anföras följande.

I 20 § studiehjälpsreglementet stadgas, att vid bedömning av behovet av studiekredit skall beaktas den studerandes och, om han är gift, makens ekonomiska förhållanden. Beträffande studerande, som börjat sina studier vid läroanstalten eller utbildningslinjen före det år under vilket han fyller tjuogoett år (yngre elev), skall, om han ej är gift, hänsyn tagas jämväl till föräldrarnas ekonomiska förhållanden.

Lånets storlek i det enskilda fallet bestäms inom den i studiehjälpsreglementet givna ramen med beaktande av utbildningskostnaden och de medel som står den studerande till buds. Centrala studiehjälpsnämnden tillkommer att närmare bestämma om långivningen. Nämnden fattar i normalfallen beslut efter vissa schabloner, som för innevarande läsår innebär följande.

Elev i åldern 16—19 år får låna högst 3 500 kr. per år. För yngre elev som är 20 år eller däröver utgör maximibeloppet 5 000 kr. För inackorderad elev tillkommer 900 kr. Vid bestämmande av lånesumman i det enskilda fallet reduceras maximibeloppet med följande summor, nämligen *dels* belopp som erhålles i studiebidrag och inkomstprövat tillägg, *dels* två tredjedelar av den del av elevens beräknade inkomst som överstiger 4 500 kr. under läsåret, *dels* den del av elevens förmögen-

het som överstiger 5 000 kr., dels ock 30 % av den del av föräldrarnas till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst som överstiger ett fribelopp om 6 000 kr. Viss hänsyn tas till om eleven har syskon. Föräldraförmögenhet överstigande 34 200 kr. beaktas genom att två femtedelar av det överskjutande beloppet läggs till föräldrarnas beskattningsbara inkomst.

För äldre elev — den som börjat sina studier tidigast under det år han fyller 21 år — samt för gift elev (såväl yngre som äldre) är låneramen 5 000 kr. Reduktion sker med två tredjedelar av elevens beräknade inkomst över 4 500 kr. och med en tredjedel av makes beräknade inkomst över 15 900 kr. Har den studerande förmögenhet överstigande 34 200 kr. jämföras två femtedelar av det överskjutande beloppet med inkomst. Sak samma gäller för makes förmögenhet.

Lånebelopp, som efter reduktion skulle uppgå till mellan 500 och 900 kr., höjes till 1 000 kr. Framräknat belopp under 500 kr. utgår ej.

Föreligger särskilda skäl för högre lånebelopp än det som framkommer efter reducering, kan undantagsvis högre belopp beviljas. Lån över 5 000 kr. kan dock utgå endast i nedanstående fall.

För elev med försörjningsplikt mot barn under 16 år bestäms låneramen med utgångspunkt från reglerna inom studiemedelssystemet. För läsåret 1968/69 är låneramen 9 406 kr. för elev med ett barn. För varje ytterligare barn ökas nämnda belopp med 1 420 kr.

I propositionen föreslås, att maximibeloppet för studielån höjs från 5 000 kr. till 6 500 kr. (se prop. s. 3, 11 och 22). Föredraganden förutsätter i likhet med centrala studiehjälpsnämnden, som föreslagit uppräkningsen, att det ökade studielånebeloppet kommer de äldre studerande till del. Om förslaget i propositionen rörande ändring av den s. k. 21-årsregeln godtas får detta konsekvenser även för de här aktuella lånereglerna. Den som fyller 20 år under det kalenderår då läsåret eller kursen börjar hänförs nämligen till gruppen äldre elever, och låneramen för hans del blir således 6 500 kr. Vidare skall hans låneansökan prövas utan hänsyn till föräldrarnas ekonomi (se 20 § studiehjälpsreglementet).

Beträffande innehållet i prop. 25 med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m., såvitt här är av direkt intresse med hänsyn till vad som anförts i motionerna I: 929 och II: 1064, hänvisas i första hand till nämnda proposition s. 56 (remissyttrande av centrala studiehjälpsnämnden) samt s. 70 och 71 (föredragande departementschefen). I nämnda proposition föreslås bl. a. att underårig som har fyllt 18 år bör få ta upp studiemedel utan samtycke av förmyndaren. Han bör också själv få råda över uppburna medel samt avkastning därav och vad som trätt i medlens ställe. Departementschefen uttalar vidare följande.

Det kan förefalla naturligt att låta samma regler gälla i fråga om studiehjälp enligt studiehjälpsreglementet. Detta tar emellertid sikte på skolformer där de flesta eleverna är under myndig ålder, och för dessa elever är rätten till både vissa tillägg och studielån beroende av föräldrarnas ekonomi. Reglerna om studiehjälp kan alltså sägas bygga på den tanken att föräldrarna i mån av förmåga skall bidra till kostnaderna för barnens studier vid sådana skolor som äsyftas i reglementet. Den statliga studiehjälpen till omyndiga är utformad som ett stöd åt barnfamiljerna, och syftet med de inkomstprövade förmånerna är att stärka den ekonomiska ställningen för familjer i låga inkomstlägen så att barn från sådana hem skall få möjlighet att skaffa sig utbildning utöver den som ges i den obligatoriska skolan. Mot denna bak-

grund vill jag inte förorda några inskränkningar i förmyndarens befogenheter med avseende på studiehjälpsförmånerna.

Frågan om ökade möjligheter att erhålla studielån har sedan studiehjälpsreglementets tillkomst 1964 behandlats upprepade gånger av riksdagen. Till 1968 års riksdag väcktes motioner som i likhet med de nu aktuella motionerna gick ut på att minska inverkan av föräldrarnas ekonomi vid beräkningen av lånebeloppet. Vidare ifrågasattes i en av motionerna en sänkning av åldersgränsen till 19 år för rätt till lånebeloppet 5 000 kr. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 2) avstyrkte andra lagutskottet motionerna och anförde därvid i huvudsak följande.

Enligt utskottets uppfattning är det en mindre god utväg att genom lån finansiera studier för yngre elever i gymnasier och därmed jämställda skolformer. Det är därför berättigat med en viss återhållsamhet vid låneprövningen. Med hänsyn härtill kan utskottet inte biträda de framlagda förslagen om generella lättnader i normerna för låneprövningen. Utskottet vidhåller sin tidigare ståndpunkt, att ökat studiestöd till yngre elever i princip bör ges på annat sätt än genom ökade lånemöjligheter. Det kan emellertid påpekas att en konsekvens av de nya regler om kommunalskatteavdrag, som tillämpades vid fjolårets taxering och gjorts än mer förmånliga vid årets taxering, är att låneprövningen i praktiken blir generösare för elever vars föräldrar har låga inkomster.

En utförlig redogörelse för statsmakternas överväganden i samband med studiehjälpsreglementets tillkomst och för frågans senare behandling lämnas i nämnda utlåtande (2LU 1968: 2).

Motionerna I: 14 och II: 16 (hemställan under I), I: 927 och II: 1063 samt II: 886 angående höjning och indexreglering av förmånerna enligt studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen (1, 7 och 5)

Vid införandet av det nuvarande studiesociala systemet diskuterades frågan om indexreglering av studiebidraget i studiemedelsförordningen. Föredragande departementschefen anförde i prop. 1964: 138 följande.

Några remissinstanser har påtalat det förhållandet, att studiebidraget är det enda belopp på förmånssidan som inte indexreglerats. Jag anser det riktigast, att ett bidrag av denna karaktär i likhet med de olika bidragen och tilläggen inom studiehjälpen och de allmänna barnbidragen fastställs i kronor. Studiebidraget kan självfallet komma att höjas genom särskilt beslut av riksdagen.

Vid behandlingen av propositionen hade särskilda utskottet att ta ställning till motionsyrkanden att studiebidraget enligt studiemedelsförordningen och förmånerna enligt studiehjälpsreglementet skulle göras värdebeständiga. I sitt av riksdagen i denna del godkända utlåtande nr 1 avstyrkte utskottet motionerna och hänvisade till att en höjning av förmånerna fick bli beroende av riksdagens beslut i varje särskilt fall.

Vid envar av 1965, 1966, 1967 och 1968 års riksdagar har frågan ånyo behandlats. Riksdagen har därvid godkänt utlåtanden av andra lagutskottet i ämnet (1965: 47, 1966: 15, 1967: 5 och 1968: 15). Utskottet har i utlåtandena anslutit sig till särskilda utskottets ståndpunkt.

I sistnämnda utlåtande (2LU 1968: 15) behandlades även motionsyrkanden om uppräknig av studiebidraget enligt studiemedelsförordningen. Motionerna avslogs med den motiveringen, att den pågående starka ökningen av antalet elever inom såväl de gymnasiala och därmed jämställda skolformerna som vid universitet och andra högskolor ställer stora krav på samhällets resurser samt att det utrymme som kan finnas för ökat studiesocialt stöd inte i första hand bör användas till en uppräknig av studiebidraget enligt studiemedelsförordningen. Det framhölls också, att ett bifall till motionsyrkandet inte ökade den studerandes totala tillgång till studiemedel.

Den utredning, som avses i hemställan i motionerna I: 14 och II: 16, torde vara *1968 års studiemedelsutredning*. Enligt utredningsdirektiven (Riksdagsberättelsen 1969 s. 324) skall vid utredningen prövas angelägenheten i reformer som tar sikte på vissa kategorier av studiemedelstagare — t. ex. studerande familjer med barn — samt vissa frågor av teknisk-organisatorisk natur. Utredningen bör däremot inte beröra de grundläggande principerna för studiemedelssystemet.

Motionerna I: 460 och II: 532 angående höjning av inackorderingstillägget för elever med stort skolavstånd (3)

Studiestedet före införandet av studiehjälpsreglementet byggde bl. a. på behovsprövade stipendier. Inackorderad elev, som erhållit stipendium, kunde även erhålla bidrag till resa mellan hemorten och skolorten. Bidraget varierade med skoltypen. Det högsta antalet hemresor, som ersattes, var sex per läsår.

Studiehjälpsutredningen föreslog, att inackorderingstillägget, som skulle utgå utan behovsprövning, skulle höjas till 100 kr. i månaden. Utredningens förslag innebar vidare att det särskilda resebidraget till inackorderade stipendiater skulle upphöra.

I prop. 1964: 138 med förslag till det nuvarande studiesociala systemet anslöt sig föredragande departementschefen till utredningens förslag. Vid riksdagsbehandlingen framställdes motionsvägen krav på att bidraget till hemresor skulle bibehållas. Särskilda utskottet avstyrkte i utlåtande nr 1 motionsyrkandena och anförde därvid bl. a., att den nya studiehjälpen på det hela taget medförde förbättringar för elever vid alla slag av skolor och att gruppen inackorderade elever härvidlag inte utgjorde något undantag. Kamrarna stannade i olika beslut i denna fråga. Besluten kunde inte sammanjämkas.

Även vid 1965 och 1966 års riksdagar behandlades motioner med samma syfte som de nu väckta motionerna (2LU 1965: 46 och 1966: 14). Motionerna avslogs dels under erinran om att en av de bärande principerna vid införandet av den nuvarande studiehjälpen var att man samtidigt som man höjde de generella bidragen skulle avskaffa mångfalden av speciella bidrag och dels under hänvisning till vad särskilda utskottet hade anförut vid behandlingen av frågan 1964.

Här må nämnas, att vid de två statliga skolorna för vuxna — i Norrköping och Härnösand — utgår numera resekostnadsersättning för resa från hemorten till stu-

dieorten vid början av kurs vid läroanstalten och för återresa till hemorten efter kursens slut (19 § studiehjälpsreglementet).

Centrala studiehjälpsnämnden (CSN) har den 20 december 1968 i skrivelse till Kungl. Maj:t avgivit utlåtande över en framställning från intagningsnämnden inom Haparanda gymnasierregion om studiehjälp i form av resekostnadsersättning för elever vid gymnasiet och fackskolan i Haparanda.

I utlåtandet anför CSN, att motivet för framställningen, nämligen föräldrarnas önskan att deras barn skall beredas tillfälle att besöka sina hem kring veckoskiftena, är välgrundat, i synnerhet sedan skolfria lördagar införts. Ett införande av bestämmelser om resekostnadsersättning av ungefär motsvarande karaktär som före studiehjälpsreglementets tillkomst skulle dock helt strida mot den vid 1964 års studiesociala reform godtagna principen att man bör eftersträva ett studiesocialt system med enhetlighet i regler och tillämpning. Härefter anför CSN.

CSN kan inte nu tillstyrka den föreliggande framställningen men finner det angeläget, att frågan om ekonomiskt stöd till inackorderade elever för hemresa under veckoskifte blir föremål för utredning. Problemet begränsar sig inte enbart till Haparandaregionen. På åtskilliga andra håll i landet finns samma förhållanden för eleverna även om det där inte är så framträdande som inom Haparanda gymnasierregion. Starkt framträdande i bilden kommer också eleverna vid riksrekryterande skolor. Dessa skolor är ofta förlagda till de större städerna med stora avstånd mellan hem och skola för många elever. Som ett viktigt inslag i omvårdnaden av eleverna måste man räkna kontakten mellan elev och föräldrar. Sådana kontakter skulle säkerligen stimuleras om möjlighet till bidrag för vissa hemresor under terminen förelåge. För att nå detta syfte kan man tänka sig ett differentierat inackorderingsstillägg som är avvägt med hänsynstagande till avståndet mellan hemmet och bostaden. Därmed skulle man också undgå att få in ytterligare en bidragsform i den reguljära studiehjälpen. Fastställandet av avståndet mellan hemmet och skolan bör kunna ske efter starkt schabloniserade regler.

Motionerna I: 921 och II: 1054 angående månadsvis utbetalning av studielån enligt studiehjälpsreglementet (6)

Enligt studiehjälpskungörelsen (22 §) utlämnas studielån av postverket efter skriftlig rekvisition av låntagaren. Något undantag har inte föreskrivits för omyndig låntagare.

Varje låntagare skall avlämna skuldförbudelse. På skuldförbindelse av omyndig skall samtycke ha tecknats av hans förmyndare.

Om studielånet avser läsår, får högst halva beloppet uttagas under första terminen. Vid kurs, som löper över årsskifte, får högst halva beloppet uttagas före årsskiftet, om centrala studiehjälpsnämnden ej bestämmer annat. I övrigt får hela lånebeloppet uttagas i början av studierna (23 §).

Som jämförelse må här anföras följande rörande utbetalning av annan studiehjälp än studielån. Utbetalning sker till den studerande om denne är myndig, och eljest till föräldrarna (ev. fosterföräldrarna eller adoptivföräldrarna). Enligt 19 § studiehjälpskungörelsen skall utbetalning ske minst en gång per termin eller kurs och i

övrigt i god tid före studiernas avslutande. Vid kurs, som löper över årsskifte, skall dock studiehjälpen utbetalas vid minst två tillfällen. Centrala studiehjälsnämnden har framhållit önskvärdheten av att studiehjälpen utbetalas så fort som möjligt för varje termin, varvid förutsatts att för höstterminen utbetalningen sker högst två gånger och för vårterminen högst en gång.

Motionerna I: 14 och II: 16 (hemställan under II) angående studiehjälp vid lokal vuxenutbildning (1)

Kommunal gymnasial vuxenutbildning omfattar utbildning enligt läroplanerna för grundskolans högstadium, fackskolan, gymnasiet och yrkesskolan. Den kommunala utbildningen får dessutom omfatta särskilda yrkesskolkurser och yrkesskolkurser i form av studiecirkelar. Utbildningen ordnas som deltidsundervisning med kurser i ämnen (ämneskurser) eller, i fråga om yrkesskolutbildning, med yrkesskolkurser eller studiecirkelar. I statsverkspropositionen beräknas, att antalet elever för nästa budgetår kommer att bli cirka 28 000 i ämneskurserna.

Enligt kungörelsen den 6 juni 1968 (nr 302) om läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studiehjälp utgår skall vid kommunal gymnasial vuxenutbildning utgå studiehjälp enligt studiehjälsreglementet. I 7 § studiehjälsreglementet stadgas emellertid att *studiebidrag* jämte tillägg eller förhöjt studiebidrag utgår, där ej Konungen för visst fall annorlunda förordnar, endast vid heltidsundervisning omfattande minst åtta veckor. Som följd av detta stadgande är eleverna vid lokal vuxenutbildning i princip uteslutna från bidrag enligt studiehjälsreglementet eftersom kurserna vid den lokala undervisningen betraktas som *deltidsundervisning*. Studiehjälpens konstruktion att kurser, som innebär deltidsstudier, ej ger rätt till bidrag har enligt centrala studiehjälsnämndens ställningstagande hitintills medfört att en kombination av kurser — trots att studierna för den studerande upplevts som heltidsstudier — ej givit rätt till bidrag med mindre studierna bedrivits i ett sammanhang under minst åtta veckor och därvid omfattat minst 23 veckotimmar schemabunden dagundervisning (centrala studiehjälsnämndens cirkulär nr 24/1968).

Enligt bestämmelserna i studiehjälsreglementet (21 §) är rätten till *studielån* med högst 5 000 kr. per läsår däremot inte förknippad med något krav på heltidsstudier.

I samband med införandet av reglerna om studielån med högre belopp än 5 000 kr. per läsår, vilket skedde vid halvårsskiftet 1967, utfärdade centrala studiehjälsnämnden följande anvisningar rörande studielån till vuxenstuderande (cirkulär nr 22 a/1967).

Enligt vad som framgår av anvisningarna i nämndens cirkulär nr 22/1967 kan studielån fr. o. m. läsåret 1967/68 utgå med högre belopp än 5 000 kr. för läsår till elev som bedriver *heltidsstudier och om eleven har försörjningsplikt mot barn under 16 år*. Även försörjningspliktiga studerande vid vuxenskola kan komma i åtnjutande av ett högre lånebelopp *om han kan betraktas som heltidsstuderande*.

Härför fordras, att eleven bedriver sina studier i sådan omfattning och med en sådan uppläggning att han kan betraktas som sådan studerande och som också innebär att han tvingas avstå från väsentligt förvärvsarbete för att i stället huvudsakligen ägna sig åt självstudier som förberedelse till den schemabundna undervisningen vid skolan.

Till studerande som bedriver *deltidsstudier* utgår studielån med reducerat belopp med hänsynstagande till omständigheterna i det enskilda fallet.

Under läsåret 1967/68 har centrala studiehjälpsnämnden — såvida den studerande inte anfört särskilda skäl för att han avstått från förvärvsarbete — begränsat lån till elev vid kvällsgymnasium eller annan vuxenutbildningsskola till belopp under 5 000 kr. om den schemabundna undervisningen understigit 12 timmar per vecka.

Från centrala studiehjälpsnämnden har utskottet inhämtat följande.

Nämnden har kunnat konstatera att vuxenutbildning i allt större utsträckning sker på heltid, varvid den vuxne studeranden så att säga frivilligt avstår från väsentligt förvärvsarbete. I många fall har den studerande på grund av svårigheter att erhålla lämpligt deltidsarbete tagit konsekvenserna härav och i stället helt koncentrerat sig på studier. Jämsides med denna individuella uppläggning av studier på heltid har en rent organiserad sådan vuxenutbildning kommit till stånd dels med Kungl. Maj:ts medgivande (vid Brännkyrka gymnasiet i Stockholm och Strömbergsskolan i Lund), dels genom att inom den kommunala vuxenutbildningsorganisationen undervisningen förlagts till dagtid (t. ex. i Örebro). Med hänsyn härtill har nämnden funnit anledning till omprövning av hittills gällande praxis i fråga om studiehjälp i form av studiebidrag för studier vid läroanstalt för vuxna. Frågan om vad som för framtiden bör gälla beträffande kravet på heltidsundervisning eller heltidsstudier för att bidrag skall kunna utgå är således f. n. under behandling, och nämnden räknar med att ett ställningstagande i denna fråga bör kunna ha skett före nästkommande läsår.

Vid 1968 års riksdag behandlades motioner och motionsyrkanden av samma innehåll, som det här aktuella. Andra lagutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 19 följande, som även avsåg ett motionsyrkande om ökat studiestöd till korrespondensstuderande.

Av de förslag, som förelades riksdagen i samband med vuxenutbildningsreformen, behandlade andra lagutskottet de studiesociala frågorna. Utskottet hade därvid att ta ställning till motioner med väsentligen samma syfte som de aktuella. I sitt av riksdagen godkända utlåtande framhöll utskottet, att de relativt begränsade studiesociala åtgärder, som föreslagits för de vuxenstuderande, inte innebar någon slutgiltig lösning av studiefinansieringsfrågan och att förslaget — som främst innebar ökade lånemöjligheter och införande av resekostnadsersättning vid kurserna i Norrköping och Härnösand — fick ses som en första etapp som borde följas av fler allteftersom det samhällsekonomiska utrymmet och de skolorganisatoriska anordningarna medgav det. Vidare uttalade utskottet bl. a. att det fanns goda skäl för att i framtiden förbättra det studiesociala stödet till brevskolstuderande.

Vuxenutbildningsreformen genomförs successivt och träder i full tillämpning först så småningom. Den lokala vuxenutbildningen i dess nya organisation påbörjas således först nästa läsår. Norrköpings skolans brevskollinje har nyligen satts i gång. Den kan antas expandera mycket kraftigt under de närmaste åren. Utskottet kan

inte finna det motiverat att mot denna bakgrund redan nu — utan närmare utredning — besluta om ytterligare studiesociala åtgärder för de vuxenstuderande. Sådana åtgärder synes lämpligen böra anstå till dess undersökning skett av var ett utökat stöd i första rummet bör sättas in och hur detta bör utformas. Enligt vad utskottet inhämtat bereds för närvarande inom Kungl. Maj:ts kansli frågan om studiefinansieringen inom vuxenutbildningen. Något riksdagens initiativ i denna fråga är därför inte påkallat. Utskottet avstyrker således motionsyrkandena.

Den i utlåtandet åsyftade utredningen — *kommitten för studiestöd åt vuxna (SVUX)* — har tillsatts. Beträffande direktiven för utredningen hänvisas till följande avsnitt samt till Riksdagsberättelsen 1969 s. 337.

Motionerna I:930 och II:1065 (hemställan under A) angående ändring av 40-årsregeln i 7 § andra stycket studiemedelsförordningen (9)

Som skäl för motionsyrkandet anförs i huvudsak följande.

Äldre arbetstagares studier ligger inte bara långt tillbaka i tiden. De har också erhållit en utbildning som inte är jämställd med dagens. Ur arbetsmarknadssynpunkt är det särskilt angeläget att deras kunskaper kompletteras och fördjupas, då det klart visat sig att väl utbildad arbetskraft har större möjligheter att få behålla sina anställningar och att erhålla nya arbeten än personer med sämre utbildning. En bättre utbildning ökar den enskilde arbetstagarens valmöjligheter på arbetsmarknaden. Ur den enskildes men också ur samhällets synpunkt är det önskvärt att erforderliga kunskaper kan inhämtas innan en eventuell friställning med följande arbetslöshet inträffar. Utbildningen blir då ett led i strävan att göra även äldre arbetstagare attraktiva på arbetsmarknaden och att minska bortfallet i produktionen på grund av arbetslöshet. I ett land med en effektiv arbetsmarknadspolitik bör åtgärder som syftar till att säkra sysselsättningen vidtas innan vederbörande blir arbetslös. En utbildning av äldre personer som är intresserade av och lämpliga för studier bör därför uppmuntras och underlättas. Därigenom kan utbildningen komma härför lämpliga personer till godo, vilket inte alltid är fallet vid arbetsmarknadsutbildning, då kriteriet för utbildningen bl. a. är arbetslöshet eller risk att under den närmaste tiden bli arbetslös. Principiellt anser jag det också felaktigt att enbart på grund av ålder vägra studiemedel åt personer som önskar genomgå utbildning. Jag föreslår därför att någon fast åldersgräns icke skall sättas för erhållande av studiemedel.

Med hänsyn till den motivering, som motionärerna sålunda anfört till stöd för sitt yrkande, finns det skäl att erinra att Kungl. Maj:t — genom beslut den 28 juni 1968 — bemyndigat chefen för utbildningsdepartementet att tillkalla en utredning med uppgift att utreda de mer långsiktiga perspektiven på studiefinansieringen inom vuxenutbildningen.

I direktiven till utredningen — *kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX)* — framhålls, att de förslag, som lagts fram i den promemoria som ligger till grund för propositionsförslagen rörande vuxenstuderande, har till syfte att snabbt åstadkomma förbättring inom det nuvarande studiesociala systemet. I sammanhanget anförs vidare följande.

Bl. a. på grund av den exceptionellt snabba utvecklingen av ungdomsutbildningen finns det i dag betydande olikheter i utbildningsnivå mellan men även inom generationerna. Även om utbildningstillfällena nu successivt vidgas även för vuxna kommer det att ta ganska lång tid att på detta område åstadkomma en demokratisering av utbildningsmöjligheterna. I ett samhälle med annan utbildningsstruktur måste sannolikt andra lösningar av studiefinansieringsfrågorna väljas. Det kan emellertid bli aktuellt att under mellantiden pröva ändringar i det studiesociala systemet utöver dem som aktualiseras i den nu framlagda promemorian. En central uppgift måste dock vara att studera vilken utformning studiefinansieringen bör ha i en situation då utbildning kommer för varje människa att bli ett naturligt inslag under den yrkesverksamma tiden.

Beträffande innehållet i övrigt i utredningsdirektiven hänvisas till Riksdagsberättelsen 1969 s. 337.

Föredraganden

Föredraganden, *statsrådet Moberg*, har beträffande de frågor i propositionen, som behandlas av andra lagutskottet, anfört följande.

Under de senaste decennierna har det svenska utbildningsväsendet byggts ut i en utomordentligt snabb takt. Utbildningsmöjligheterna för såväl ungdom som vuxna har kraftigt vidgats. Det har samtidigt varit en medveten strävan från samhällets sida att se till att det finns tillfredsställande ekonomiska förutsättningar för den enskilde att tillgodogöra sig de förbättrade utbildningsmöjligheterna. Det statliga studiestödet är ett av de medel som samhället förfogar över för att påverka tillströmningen till frivillig skolutbildning.

Vid 1964 års riksdag fattades beslut om en nära nog total omdaning av studiestödet på alla utbildningsnivåer. Huvudpunkterna i beslutet har sammanfattats i studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen. För elever i bl. a. fackskolor, gymnasier och yrkesskolor ligger tyngdpunkten i den statliga studiehjälpen på bidrag till den enskilde, medan studielån förutsätts utgå endast mer sällan. Vid dessa utbildningsanstalter är eleverna i regel i en sådan ålder att de anses tillhöra föräldrarnas ekonomi. Vid universitet, fackhögskolor m. fl. läroanstalter — vid vilka de studerande regelmässigt är i sådan ålder att de ekonomiskt kan anses vara fristående från föräldrarna — ligger tyngdpunkten i studiestödet på återbetalningspliktiga studiemedel enligt studiemedelsförordningen. Statens utgifter över budgeten för studiestöd har som en följd av bl. a. 1964 års reform kraftigt vidgats, från drygt 200 milj. kr. budgetåret 1963/64 till inemot 1 300 milj. kr. budgetåret 1969/70.

På det eftergymnasiala stadiet har också det s. k. indirekta studiestödet förbättrats. Staten svarar numera i vissa fall för uppförande av bespispingslokaler vid universitet och högskolor och lämnar bidrag och lån till uppförande av kårlokaler

för studerande vid dessa läroanstalter. Genom beslut vid 1967 års riksdag har statens bidrag till de studerandes hälsovård och motionsverksamhet reglerats i fasta former och det ekonomiska stödet förstärkts (prop. 1967: 48, SU 96, rskr 220).

Under den senaste tiden har flera förslag om förbättringar i det studiesociala stödet aktualiserats. Det gäller utformningen av det inkomstprövade tillägget enligt studiehjälpsreglementet, höjning av maximibeloppet för lån ur allmänna studielånefonden, ändring av den s. k. 21-årsregeln enligt studiehjälpsreglementet samt vissa förbättringar i studiestödet för vuxna. Jag vill i detta sammanhang framhålla att förbättringar av de studiesociala åtgärderna framdeles i första hand bör inriktas mot studiefinansieringen inom vuxenutbildningen. Den översyn av studiemedelsystemet som inletts genom tillkallande av särskilda sakkunniga skall, såsom framhålls i utredningens direktiv, avse åtgärder som tar sikte på vissa speciella kategorier av studiemedelstagare.

Vid 1968 års riksdag fattades beslut om en familjepolitisk reform med tyngdpunkten lagd på flerbarnsfamiljer med lägre inkomster. Enligt denna reform utgår ett familjepolitiskt stöd (inkomstprövat bostadstillägg) beroende av bl. a. antalet hemmavarande barn under 16 år. Även studiehjälpen till studerande vid bl. a. fackskolor, gymnasier och yrkesskolor innebär, såsom framhölls i samband med 1964 års studiesociala reform, ett stöd till familjerna och utgör därmed ett viktigt led i familjepolitiken. Stödet till familjerna har inom studiehjälpsystemet främst kommit till uttryck genom ett inkomstprövat och ett behovsprövat tillägg. Jag anser att en förbättring nu bör göras i detta stöd. Förstärkningen bör, liksom 1968 års familjepolitiska reform, avse flerbarnsfamiljer med låga inkomster. Förbättringen bör därför utformas så att det inkomstprövade tillägget i studiehjälpen höjs med 25 kr. i månaden till studerande som har hemmavarande syskon under 16 år. Detta bör dock ej gälla gift studerande.

Såsom framhållits inledningsvis är eleverna vid bl. a. fackskolor, gymnasier och yrkesskolor i regel i en sådan ålder att de anses tillhöra föräldrarnas ekonomi. En inte obetydlig grupp av eleverna har emellertid nått en sådan ålder att de får anses vara fristående från föräldrakonomin. I studiehjälpsreglementet har därför studiehjälpen utformats på ett sätt för elever som kan anses tillhöra föräldrarnas ekonomi (s. k. yngre elever) och på ett annat sätt för övriga, s. k. äldre elever. För yngre elever utgörs studiehjälpen av ett generellt studiebidrag, vissa tillägg och studielån. Inkomstprövat tillägg, behovsprövat tillägg och studielån utgår endast till studerande vars föräldrar har begränsade inkomster. Till äldre elever utgår studiehjälp utan hänsynstagande till föräldrarnas ekonomi i form av ett förhöjt studiebidrag och studielån. Gränsen mellan dessa båda kategorier har utformats så att till yngre elev hänförs den som påbörjar sina studier vid en läroanstalt eller utbildningslinje före det kalenderår då han fyller 21 år. Han behandlas som yngre

elev även under den del av studietiden som infaller efter det han fyllt 21 år (21-årsregeln). Övriga studerande hänförs till gruppen äldre elever.

Motivet för utformningen av dessa regler har varit att det bedömts vara en fördel om eleverna åtnjuter samma typ av studiesociala förmåner under hela sin studietid. Detta har emellertid mött invändningar. Reglerna har upplevts som orättvisa, eftersom studerande som uppnått myndig ålder behandlas olika beroende på när de börjat sin utbildning. Reglerna synes också ha medfört administrativa olägenheter. Med anledning av synpunkter, framförda av riksdagens andra lagutskott och centrala studiehjälpsnämnden, fick 1968 års studiemedelsutredning i uppdrag att komma med förslag till ändringar av bestämmelserna i fråga. Utredningen har föreslagit övergång till en s. k. strikt åldersgräns, som innebär att en studerande behandlas som äldre elev fr. o. m. det läsår som börjar det kalenderår då han fyller 21 år. Motsvarande föreslås gälla även i de fall studiehjälp utgår för kurstid. Studerande som börjar en kurs före det kalenderår då han fyller 21 år bör enligt utredningen trots detta behandlas som äldre elev i vissa fall. Detta föreslås gälla för den del av kursen som infaller efter den 30 juni det kalenderår då den studerande fyller 21 år om denna del uppgår till minst två månader. Övriga elever föreslås få studiehjälp som yngre elever.

Utredningen har även föreslagit vissa övergångsbestämmelser för att möjliggöra för elever som planerat sin utbildning med utgångspunkt i nuvarande regler att också slutföra sin utbildning med studiehjälp enligt nuvarande regler. Enligt min mening bör utredningens förslag genomföras.

I prop. 1969: 25 med förslag till lag om ändring i föräldrabalken, m. m. har förslag lagts fram om en sänkning av myndighetsåldern från 21 till 20 år. Studiemedelsutredningen har — liksom centrala studiehjälpsnämnden — tagit upp frågan om en anpassning av åldersgränsen i studiehjälpsreglementet härtill. Även om nuvarande avgränsning mellan yngre och äldre elever inte bestämts med utgångspunkt i bestämmelserna om myndighetsåldern, skulle ett fasthållande vid en 21-årsgräns i nuvarande situation sannolikt komma att möta invändningar. En sänkning av åldersgränsen till 20 år kan inte anses ändra grunderna för vår studiesociala politik enligt 1964 års beslut. Jag förordar därför att den åldersgräns som jag förut, i överensstämmelse med studiemedelsutredningens förslag, godtagit bör anpassas till den nya myndighetsåldern, dvs. sänkas med ett år, om förslaget i prop. 1969: 25 godtas av riksdagen. Om myndighetsåldern sänks, bör man vidare i motsvarande mån sänka den på myndighetsåldern grundade åldersgränsen i 26 § första stycket studiehjälpsreglementet.

Studiehjälpsnämnden har i sin anslagsframställning för nästa budgetår lagt fram förslag om en höjning av maximibeloppet av lånen från allmänna studielånefonden. Detta belopp utgör f. n. 5 000 kr. För heltidsstuderande med underhållsskyldighet mot barn kan dock högre belopp utgå (jfr prop. 1967: 85 s. 99). Nämnden föreslår nu en höjning av beloppet 5 000 kr. till 6 500 kr. Jag till-

styrker detta förslag. Härigenom kommer studiestödet att utgå med i stort sett samma belopp för elever i samma åldersgrupp, oavsett läroanstalt eller utbildningslinje. Maximibeloppet bör tilldelas studerande med tio månaders studietid, dvs. den studietid som förutsatts vara den allmänt förekommande inom studiemedelssystemet. I likhet med nämnden förutsätter jag att det ökade studielånebeloppet kommer de äldre studerandena till del.

De förändringar som jag nyss föreslagit tar i första hand sikte på de äldre studerandenas studiesociala villkor. Som tidigare redovisats följer med *vuxenutbildningens* ökade omfattning att frågorna om studiefinansieringen inom denna sektor blir mer betydelsefulla. Särskilda sakkunniga har tillkallats för att utreda de mer långsiktiga perspektiven rörande studiefinansieringen inom vuxenutbildningen.

I en promemoria har vissa förslag till förändringar av studiestödet till vuxna redovisats. De avser en höjning av den generella åldersgränsen för rätt till studiemedel från 40 till 45 år, en utsträckning av kortaste återbetalningstiden från nuvarande tio till i regel femton år samt möjlighet till partiell befrielse från skyldighet att återbetala studielån för dem som vid vuxen ålder gått igenom dels gymnasial utbildning, dels utbildning vid läroanstalt där studiestöd utgår i form av studiemedel. Centrala studiehjälsnämnden har i sitt yttrande över promemorian tagit upp frågan om att skjuta upp frågan om partiell befrielse från återbetalningsskyldighet och därvid pekat på möjligheten att genom omvandling av studielån till återbetalningspliktiga studiemedel och genom höjning av avgiftsgränsen i studiemedelssystemet åstadkomma den lättnad av återbetalningsskyldigheten som åsyftats i promemorian. Nämnden har vidare fört fram vissa erinringar och synpunkter med anledning av detaljutformningen av de föreslagna reglerna om befrielse från återbetalningsskyldighet.

Det är enligt min mening angeläget att man redan i nuvarande läge vidtar förbättringar i studiestödet för dem som deltar i vuxenutbildning utöver vad som beslutats vid 1967 års riksdag och vad som följer av mitt förslag om studielånens maximibelopp och ändring av den s. k. 21-årsregeln. Genom den i promemorian föreslagna befrielsen från återbetalningsskyldighet kommer de som i vuxen ålder gått igenom en mer omfattande utbildning att få en inte obetydlig reduktion av sin återbetalningsskyldighet. Syftet med befrielsen är att delvis undanröja den merbelastning som kan uppstå om studierna bedrivs vid vuxen ålder i stället för i ett sammanhang under ungdomsåren. Detta syfte nås inte med en omvandling av studielån till återbetalningspliktiga studiemedel, ej heller genom en generell höjning av avgiftsgränsen inom studiemedelssystemet.

Jag tillstyrker att det i studiehjälsreglementet förs in en regel som gör det möjligt att medge den som i vuxen ålder deltagit i gymnasial utbildning att erhålla befrielse från skyldigheten att återbetala del av studielån. Närmare bestämmelser härom bör meddelas av Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med följande.

Befrielse från återbetalningsskyldigheten bör få beviljas för lån som utgått för gymnasial utbildning som genomgått i vuxen ålder. Låntagaren bör därefter ha deltagit i en minst tvåårig utbildning vid läroanstalt där studiemedel utgår och ha uppburit återbetalningspliktiga studiemedel för samma tid. Studierna vid denna läroanstalt bör ha påbörjats först efter det den studerande under minst fem år bedrivit yrkesverksamhet på heltid. Med yrkesverksamhet bör i enlighet med vad som föreslagits i promemorian likställas vård av egna barn under 16 år, vård av föräldrar eller annan jämförlig sysselsättning. Studielånet bör avse utbildning som fordras för att den studerande skall bli behörig att vinna inträde vid den läroanstalt, där han uppburit studiemedel. Detta innebär självfallet att förutom hel eller partiell utbildning vid gymnasium även utbildning vid t. ex. fackskola och folkhögskola kommer i fråga. Befrielsen från återbetalningsskyldigheten bör avse högst hälften av studielånet jämte ränta under amorteringsfri tid. Befrielse bör dock inte i något fall få överstiga 1 650 kr. jämte ränta under amorteringsfri tid för varje årskurs enligt läroplanen för den utbildning som låntagaren gått igenom. Befrielsen bör sammanlagt ej överstiga 4 950 kr. jämte ränta. Befrielse bör få beviljas endast efter en behovsprövning. Beslut i dessa ärenden bör fattas av centrala studiehjälpsnämnden. Fråga om befrielse bör kunna tas upp till prövning när som helst under återbetalingstiden.

Frågan om åldersgränsen 40 år inom studiemedelssystemet har vid skilda tillfällen diskuterats och önskemål har därvid förts fram om en höjning. I promemorian föreslås en generell höjning av denna gräns till 45 år. Antalet vuxna som bedriver högre studier kan väntas öka, bl. a. som följd av kompetensutredningens arbete. Centrala studiehjälpsnämnden har pekat på att vissa personer som genomgår arbetsvård som en följd av den höjda åldersgränsen kan komma att inte längre erhålla utbildningsbidrag. Frågan om var gränsen skall dras för den generella rätten att erhålla studiemedel är svår att besvara. Vid en förändring av det slag varom här är fråga kan det inte undvikas att i undantagsfall vissa effekter kan uppkomma vilka upplevs som negativa. Detta får emellertid inte hindra att önskvärda generella åtgärder genomförs. Jag utgår från att vederbörande myndigheter har sin uppmärksamhet riktad på de individuella fallen så att ogynnsamma verkningar av en höjd åldersgräns kan undvikas. Jag ansluter mig därför till förslaget om en höjning av åldersgränsen till 45 år.

I likhet med vad som föreslagits i promemorian förordar jag vidare att minsta tiden för återbetalning av studiemedel utsträcks från tio till femton år med de undantag som anges i promemorian.

De nya reglerna om minsta tid för återbetalning av återbetalningspliktiga studiemedel bör i enlighet med vad som föreslås i promemorian träda i kraft den 1 juli 1969. De nya reglerna bör dock inte tillämpas på de studiemedelstagare för vilka avgiftskvoten och därmed avgiftsskyldigheten skall ha fastställts före ikraftträdandet.

Utskottet

I detta utlåtande behandlar utskottet vissa reformförslag på det studiesociala fältet. I propositionen läggs fram förslag som innebär ändringar i de båda huvudförfattningarna på området, studiehjälpsreglementet och studiemedelsförordningen. Motioner i ämnet har väckts dels vid riksdagens början, dels i anledning av propositionen.

Inkomstprövat tillägg m. m.

För närvarande utgår enligt studiehjälpsreglementet inkomstprövat tillägg med 25, 50 eller 75 kr. vid sidan av studiebidraget. Utskottet biträder Kungl. Maj:ts förslag att tillägget höjs med 25 kr. i månaden för ogift studerande som har syskon under 16 år. Utöver det inkomstprövade tillägget kan enligt 15 § studiehjälpsreglementet utgå behovsprövat tillägg. Förutsättningen härför är bl. a. att den studerande är berättigad till inkomstprövat tillägg med högsta beloppet. Det bör av studiehjälpsreglementet klart framgå att det behovsprövade tillägget kan utgå även till studerande som inte har syskon under 16 år och som således kommer att kunna få högst 75 kr. i inkomstprövat tillägg. Utskottet föreslår därför ett förtydligande av 15 § studiehjälpsreglementet.

Förmögenhetsfaktorn vid beräkning av inkomstprövat tillägg och studiemedel

I de vid riksdagens början väckta motionerna I:771 och II:890 behandlas förmögenhetsfaktorn när det gäller rätten till inkomstprövat tillägg och studiemedel. Beträffande det inkomstprövade tillägget gäller att om den studerandes och hans föräldrars sammanlagda förmögenhet överstiger fribeloppet 30 000 kr. en femtedel av det överskjutande beloppet skall jämföras med sådan beskattningsbar inkomst som ligger till grund för inkomstprövningen. Inkomstprövningsreglerna i studiemedelsförordningen innebär att olika fribelopp gäller för den studerande och för hans make. Vid inkomster som överskrider fribeloppen reduceras studiemedlen. Med inkomst jämföras för var och en av makarna en femtedel av den del av förmögenheten som överstiger sex basbelopp, d. v. s. för närvarande 34 800 kr. Motionärerna vill att de båda studiesociala författningarna skall ändras så att i stället för en femtedel skall en tiondel av förmögenhet som överstiger fribeloppen — 30 000 kr. respektive sex basbelopp — jämföras med inkomst.

Riksdagen har tidigare avvisat motionsvis framförda yrkanden att genom en höjning av fribeloppet uppmjuka den här aktuella regeln inom studiehjälpsreglementet. Utskottet är inte heller i år berett att förordna någon förändring beträffande fribeloppet för förmögenhet. I den mån det finns resurser för ett ökat studiesocialt stöd på det gymnasiala stadiet, bör dessa inte i första hand användas till en förbättring av förmånerna för familjer med förmögenhet. Då det gäller studiemedelsförordningen medför anknytningen till basbeloppet, att fribeloppet automatiskt anpassas

till penningvärdeförändringen. Det finns inte skäl att ändra på den 1964 antagna reduktionsregeln för studerande, som har egen förmögenhet av den här aktuella storleksordningen. Då det gäller hänsynstagande till makes förmögenhet erinrar utskottet om att 1968 års studiemedelsutredning har att undersöka hur behovsprövningen med hänsyn till makes inkomst verkar samt om skäl finns att tillämpa i huvudsak likartade bedömningsgrunder i fråga om inkomstprövningen inom studiemedelssystemet och systemet med utbildningsbidrag. På grund av det anförda avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Ändring av 21-årsregeln samt frågor rörande studielån

Flertalet av de elever, som omfattas av studiehjälpsreglementet, är i sådan ålder, att de anses tillhöra föräldrarnas ekonomi (yngre elever). Studiehjälpen har utformats på ett sätt för dessa och på ett annat sätt för övriga elever (äldre elever). Gränsdragningen mellan dessa båda kategorier sker så att till yngre elev hänförs den som påbörjar sina studier vid en läroanstalt eller utbildningslinje före det kalenderår då han fyller 21 år. Han behandlas som yngre elev även under den del av studietiden som infaller efter det han fyllt 21 år. Utskottet ser med tillfredsställelse att förslag läggs fram om ändring av denna s. k. 21-årsregel. Förslaget i propositionen innebär övergång till en strikt åldersgräns, som innebär att en studerande behandlas som äldre elev fr. o. m. det läsår som börjar det kalenderår då han fyller 20 år. Sänkningen med ett år av åldersgränsen utgör en anpassning till den nya myndighetsåldern. Utskottet biträder förslaget. Utskottet tillstyrker även, att studielån enligt studiehjälpsreglementet i fortsättningen enligt huvudregeln skall kunna utgå med 6 500 kr.

I två motionspar, I: 84 och II: 100 samt I: 929 och II: 1064, framställs yrkanden som inom ramen för de av statsmakterna fastställda lånebeloppen syftar till vidgade möjligheter till studielån för yngre elever vid gymnasier, fackskolor och yrkesskolor. De nuvarande reglerna innebär, att lånetaket för ogifta elever i åldern 16—19 år är 3 500 kr. per år och för äldre elever 5 000 kr., vilka belopp ökas med 900 kr. om elev är inackorderad. I det enskilda fallet reduceras maximibeloppet med studiebidrag och inkomstprövat tillägg samt med viss del av elevens egen inkomst och förmögenhet. Vidare reduceras lånebeloppet med 30 % av den del av föräldrars beskattningsbara inkomst som överstiger 6 000 kr. Därvid läggs 40 % av föräldrarnas förmögenhet, som överstiger 34 200 kr. till inkomsten. Motionärerna menar, att reglerna för långivningen medför att föräldrarnas inkomst och förmögenhet i alltför hög grad verkar reducerande på lånen. I motionerna I: 929 och II: 1064 anför — mot bakgrunden av att det i prop. 25 föreslås att ungdomar i åldern 18—20 år får en mer självständig ställning än f. n. — att det kan diskuteras om det är realistiskt att elever i nämnda ålder skall anses tillhöra familjens ekonomi. I motionerna I: 84 och II: 100, vilka väcktes vid riksdagens början, hävdas det vidare, att låneramen torde behöva höjas från 3 500 kr. till 5 000 kr. för elever som är 19 år gamla.

Ändringen av 21-årsregeln medför att rätten till studielån för studerande, som

blir 20 år eller mer under det kalenderår läsåret börjar, alltid kommer att prövas utan hänsyn till föräldrarnas ekonomi. För yngre ogifta elever bör däremot enligt utskottets mening föräldrakonomin även i fortsättningen medräknas vid bedömningen av rätten till studielån. Studiehjälpsreglementet förutsätter nämligen att föräldrarna i mån av förmåga skall bidra till kostnaderna för barnens studier vid skolor som omfattas av reglementet. Studiehjälpen är i första hand utformad som ett stöd åt barnfamiljerna.

Utskottet ansluter sig till vad föredragande statsrådet anfört om att det till 6 500 kr. ökade studielånebeloppet bör komma de äldre studerande till del. I fråga om yngre elever i gymnasier och därmed jämställda skolformer är det, som utskottet även framhöll vid förra årets riksdag, berättigat med en viss återhållsamhet vid låneprövningen. Då det gäller den närmare utformningen av lånereglerna bör det liksom hittills varit fallet ankomma på centrala studiehjälpsnämnden att fastställa dessa. Enligt utskottets uppfattning står nämndens tillämpning väl i överensstämmelse med de intentioner statsmakterna hade vid studiehjälpsreglementets antagande. Genom höjningen av det maximala studielånebeloppet blir det nödvändigt för nämnden att omarbota normerna beträffande låneprövningen för äldre studerande. Enligt vad utskottet inhämtat kommer nämnden i detta sammanhang även att överväga om det kan vara motiverat att höja låneramen för elever som närmar sig den nya myndighetsåldern, 20 år. Något riksdagens initiativ i denna fråga kan inte anses erforderligt. I anledning av ett i motionerna I: 84 och II: 100 anfört exempel på verkningarna av centrala studiehjälpsnämndens nuvarande normer, vill utskottet — som för övrigt vill framhålla att dessa regler torde ge eleven rätt till ett något större lån än vad motionärerna antagit — erinra om att därest särskilda skäl föreligger nämnden undantagsvis kan bevilja högre lånebelopp än det som framkommer efter reducering enligt gällande schablonregler. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna I: 84 och II: 100 samt I: 929 och II: 1064.

Frågor om förbättring och indexreglering av de studiesociala förmånerna

Av de studiesociala förmånerna är endast studiemedlen indexreglerade. I ett flertal motioner tas upp frågor om indexreglering även av andra förmåner och i samband därmed en uppräknig av dessa. I motionerna I: 14 och II: 16 yrkas således skyndsamt utredning i samband med pågående översyn av studiemedelsystemet om höjning av såväl studiebidraget inom studiemedelsförordningen som det förhöjda studiebidraget enligt studiehjälpsreglementet från nuvarande 1 750 kr. till 50 % av basbeloppet (f. n. 2 900 kr.) per läsår samt om indexreglering och anpassning till rådande penningvärde av övriga förmåner enligt studiehjälpsreglementet. I motionen II: 886 yrkas utredning med förtur av frågan om återställande av 1965 års realvärde av studiebidraget enligt studiemedelsförordningen samt om indexreglering av bidraget. Slutligen yrkas i motionerna I: 927 och II: 1063 att riksdagen skall anhålla om förslag till nästa år om höjning av inackorderingstillägget till 125 kr. i månaden och indexreglering av tillägget. I detta sammanhang behandlar utskottet

också två motioner, I: 460 och II: 532, i vilka yrkas skyndsam översyn av studie-hjälpsreglementet i syfte att inackorderade elever med långa skolavstånd får ökade möjligheter att besöka sina hem under veckosluten.

Beträffande yrkandena om indexreglering vidhåller utskottet den mening, som statsmakterna gett uttryck åt i samband med den studiesociala reformen och som riksdagen därefter varje år anslutit sig till, nämligen att höjning av studiebidraget inom studiemedelsförordningen och de olika bidragen inom studiehjälpsreglemen-tet liksom det allmänna barnbidraget bör bli beroende av särskilt beslut av riks-dagen.

När det gäller de kostnadskrävande förslagen om höjning av studiemedlens bi-dragsdel vill utskottet understryka föredragande statsrådets uttalande att framtida förbättringar av de studiesociala förmånerna i första hand bör tillkomma de vuxen-studerande. Det föreligger inte nu förutsättningar för att öka stödet till ungdoms-utbildningen utöver vad som föreslagits i propositionen, och de resurser som inom den närmaste framtiden kan ställas till förfogande blir uppenbarligen begränsade. Dessa resurser bör i första hand inriktas på familjer som har barn i gymnasiet eller därmed jämställda skolformer och som bor så långt från skolorten att barnen be-höver inackorderas. Det nuvarande inackorderingstillägget på 100 kr. utgör endast ett bidrag till den faktiska merkostnad, som uppstår för familjen till följd av in-ackorderingen. Om merkostnaden alltför mycket överstiger bidraget kan i synner-het för familjer med svag ekonomi bostadsorten bli ett avgörande hinder för att barnen skall kunna fortsätta sina studier efter den obligatoriska skolan. Av för-månerna inom studiehjälpsreglementet bör således, då resurserna medger det, i första hand inackorderingstillägget höjas. Därvid bör även övervägas det i motio-nerna I: 460 och II: 532 framförda kravet att inackorderade elever med långt av-stånd mellan hem och skola får ett särskilt stöd, exempelvis genom ett differentierat inackorderingstillägg, som också kunde möjliggöra för eleverna att besöka sina hem under veckosluten. Detta krav ter sig särskilt angeläget sedan femdagarsveckan införts i skolan. Självfallet måste man dock, i enlighet med vad centrala studie-hjälpsnämnden framhållit i ett remissyttrande till Kungl. Maj:t, undvika att införa regler som kan leda till en återgång till det föga enhetliga system på det studie-sociala området, som fanns före 1964 års reform. Vad utskottet anfört rörande höjning av inackorderingstillägget och om bidrag till hemresor för inackorderade elever bör bringas till Kungl. Maj:ts kännedom. I övrigt avstyrker utskottet motions-yrkandena om höjning eller uppräknig av förmånerna enligt studiehjälpsregle-mentet och studiemedelsförordningen.

Utbetalning av studielån

I motionerna I: 921 och II: 1054 yrkas att sådana regler skall utfärdas att studie-lån enligt studiehjälpsreglementet kan utbetalas månadsvis. Enligt motionärernas mening är detta påkallat för att förebygga att de stora summor, som nu kan utbetalas på en gång, blir en alltför stor frestelse för ungdomar som tidigare haft kontakt med exempelvis narkotika.

Enligt 22 § studiehjäpskungörelsen utlämnas studielån av postverket efter skriftlig rekvisition av låntagaren. Om studielånet avser läsår får högst halva beloppet uttagas under första terminen. I övrigt får, utom vid kurs som löper över årsskifte, hela lånebeloppet uttagas i början av studierna.

I början av en studieperiod måste eleverna ofta disponera en förhållandevis stor del av lånemedlen för inköp av studielitteratur och för andra utgifter som inte är månatliga. Eftersom det stora flertalet studerande är skötsamma, är det med hänsyn härtill inte tilltalande att införa regler av sådan art som föreslagits i motionerna. De föreslagna reglerna skulle uppenbarligen medföra ett administrativt merarbete med ökade kostnader som följd. Detta skulle bli fallet även om reglerna begränsades till att avse personer, som kunde antagas komma att missbruka lånen. En sådan prövning skulle därtill bli vanskelig. Till detta kommer att det — med hänsyn till möjligheterna att hos olika krediträttningar få förskott på beviljade eller förväntade studielån — är tvivelaktigt om motionärernas förslag skulle leda till det åsyftade resultatet. I fråga om myndiga elever kan det inte heller komma i fråga att av skäl som anförts i motionerna behandla elever på det gymnasiala stadiet efter strängare regler än personer som uppbär studiemedel. På grund av det anförda kan utskottet inte biträda motionsyrkandet.

Genom motionerna har emellertid aktualiserats frågan om sättet för utbetalning av lån till den som är omyndig. Ovannämnda stadgande om att studielån utbetalas efter rekvisition av låntagaren får självfallet inte ges den tolkningen, att de familjerättsliga reglerna om omyndigs rättsliga handlingsförmåga, vilka regler är stadgade i lag, kan åsidosättas. Utskottet, som inte har att ta ställning till om det kan finnas skäl förtydliga kungörelsens innehåll i detta avseende, har inhämtat att centrala studiehjäpsnämnden uppmärksammat frågan om hur utbetalningen från postverket skall ske då låntagare är omyndig. Nuvarande praxis, som innebär att studielån utbetalas direkt till låntagare även utan uttryckligt bemyndigande från förmyndaren, kan därför förutsättas bli ändrad. Om förmyndaren får möjlighet att även i den praktiska tillämpningen av gällande bestämmelser reglera utbetalningen av lånebeloppen, skulle i viss mån motionernas syfte tillgodoses.

Frågor rörande studiestödet till vuxna

I propositionen framläggs flera förslag rörande studiestödet till vuxna. Utskottet tillstyrker att det i studiehjäpsreglementet förs in en regel som gör det möjligt att medge den som i vuxen ålder deltagit i gymnasial utbildning att erhålla befrielse från skyldigheten att återbetala del av studielån. Utskottet har inte heller något att erinra mot de riktlinjer för återbetalningsbefrielsen, som tagits upp i propositionen. Den här åsyftade utbildningen kommer i fortsättningen i stor utsträckning att ske genom deltagande i den lokala vuxenutbildningen, som skolstyrelsen i varje kommun kan anordna. De som deltar i sådan utbildning har rätt till studiehjälp enligt studiehjäpsreglementet. I praktiken har emellertid hittills utgått endast studielån men däremot inte studiebidrag och tillägg. Detta har berott på att studierna —

om de inte omfattat 23 veckotimmar schemabunden dagundervisning — inte betraktats som heltidsstudier även om den studerande deltagit i ett flertal kurser som av honom upplevts som heltidsstudier. I motionerna I: 14 och II: 16 yrkas, att elev vid lokal vuxenutbildning som bedriver heltidsstudier skall »omfattas av studiehjälpsreglementets bestämmelser».

Det har under den korta tid som utbildningen varit i gång visat sig att lokal vuxenutbildning i allt större utsträckning bedrivs av den enskilde på heltid genom en kombination av kurser. Efter Kungl. Maj:ts medgivande har i flera fall kommuner organiserat heltidsundervisning. Enligt vad utskottet inhämtat har centrala studiehjälpsnämnden med hänsyn härtill funnit anledning till omprövning av hittills gällande praxis i fråga om bedömningen av vad som skall anses vara heltidsstudier. Nämnden räknar med att ett ställningstagande i frågan bör kunna ske före nästkommande läsår. Den av motionärerna aktualiserade frågan kommer därvid att bli föremål för prövning. Utskottet anser med hänsyn härtill att något riksdagens initiativ inte är påkallat. Motionsyrkandena avstyrks därför.

En höjning av åldersgränsen inom studiemedelssystemet från 40 till 45 år föreslås i propositionen. Den som är äldre skall kunna få studiemedel om särskilda skäl föreligger. I motionerna I: 930 och II: 1065 yrkas att åldersregeln, som finns i 7 § andra stycket studiemedelsförordningen, i stället skall utformas så att en studerande skall ha rätt till studiemedel under förutsättning att det kan beräknas återstå lika många år från utbildningens slut till pensionsåldern som antalet terminer utbildningen omfattar.

Det nuvarande finansieringssystemet för högre studier bygger på principen, att studiemedel som icke utgör studiebidrag skall återbetalas genom årliga avgifter. För att den enskilde inte skall belastas alltför hårt under den yrkesverksamma tiden efter utbildningens avslutande får återbetalningstiden inte vara för kort. Motionärernas förslag tillgodoser inte detta önskemål. Förslaget synes emellertid ha som utgångspunkt den åsikt som i olika sammanhang kommit till uttryck då det gäller den framtida vuxenutbildningen, nämligen att denna så småningom i allt högre grad kommer att förändras från att vara en åtgärd att i efterhand utjämna skillnader i formell utbildningsstandard till att vara ett naturligt inslag för alla i arbetslivet verk samma. Frågan om studiefinansieringen i ett sådant läge utreds av den 1968 tillkallade kommittén för studiestöd åt vuxna. I avvaktan på resultat av utredningsarbetet bör de grundläggande principerna i studiemedelssystemet inte rubbas. I enlighet härmed avstyrkes motionsförslaget. Utskottet har emellertid inte något att erinra mot att studiemedelsförordningen anpassas till nuvarande praxis i fråga om beviljande av studiemedel och tillstyrker därför höjning av den generella åldersgränsen till 45 år.

Utöver vad ovan anförts har de i propositionen framlagda författningsförslagen inte givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer,

A. att riksdagen — med förklaring att visst tillägg bör göras i förslaget i propositionen till förordning om ändring i studiehjälpsreglementet den 4 juni 1964 (nr 402) — antager förslaget med det tillägget att 15 § erhåller följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Utskottets förslag)

15 §.

Är den studerande berättigad till inkomstprövat tillägg med högsta beloppet och föreligger synnerligen stort behov av ytterligare studiehjälp, må han erhålla *behovsprövat tillägg* med högst sjuttiofem kronor i månaden.

Är den studerande berättigad till inkomstprövat tillägg med högsta beloppet *enligt uppställningen i 13 § första stycket* och föreligger synnerligen stort behov av ytterligare studiehjälp, må han erhålla *behovsprövat tillägg* med högst sjuttiofem kronor i månaden.

B. att riksdagen med avslag på motionerna I: 930 och II: 1065, såvitt motionerna hänvisats till lagutskott, antager 7 § i det i propositionen framlagda förslaget till förordning om ändring i studiemedelsförordningen den 4 juni 1964 (nr 401);

C. att riksdagen antager förslaget i övrigt till ändring i studiemedelsförordningen;

D. att riksdagen i anledning av motionerna I: 14 och II: 16, I: 460 och II: 532 samt I: 927 och II: 1063 i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet anfört om höjning av inackorderingstillägget och om bidrag till hemresor för inackorderade elever;

E. att följande motioner,

- 1) I: 14 och II: 16,
- 2) I: 460 och II: 532,
- 3) I: 927 och II: 1063,

samtliga motioner i den mån de inte kan anses besvarade genom vad utskottet hemställt under D., inte föranleder någon riksdagens åtgärd;

F. att motionen II: 886 inte föranleder någon riksdagens åtgärd;

G. att motionerna I: 771 och II: 890 inte föranleder någon riksdagens åtgärd;

H. att följande motioner,

1) I: 84 och II: 100,

2) I: 921 och II: 1054,

3) I: 929 och II: 1064,

inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 april 1969

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), fru Hamrin-Thorell (fp)*, herrar Lars Larsson (s), Dahlberg (s), Hübinette (m), Eric Carlsson (cp), Wanhainen (s)* och Österdahl (fp);

från andra kammaren: herr Odhe (s), fröken Sandell (s), herrar Göransson (s)*, Larsson i Öskevik (cp), Gadd (s)*, fru Fränkel (fp), fru Håvik (s) och herr Carlshamre (m).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer

I

Vid E. och F. i utskottets hemställan

av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Eric Carlsson* (cp), *Österdahl* (fp), *Larsson* i Öskevik (cp) och fru *Fränkel* (fp).

II

Vid G. i utskottets hemställan

av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Eric Carlsson* (cp), *Österdahl* (fp), *Larsson* i Öskevik (cp) och fru *Fränkel* (fp), som ansett

dels att det avsnitt i utskottets utlåtande, som börjar på s. 24 med orden »Riksdagen har tidigare» och slutar med orden »avstyrker utskottet motionsyrkandena» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Enligt utskottets mening leder nu gällande regler angående den betydelse som innehav av mindre förmögenhet tillmätes vid inkomstprövningen till konsekvenser som mindre väl överensstämmer med det grundläggande syftet att anpassa ifrågasvarande förmåner till dem som i störst utsträckning är i behov av desamma. Innehavare av mindre rörelse eller fastighet torde i allmänhet sakna möjligheter att finansiera sina barns studier med hjälp av den i rörelsen eller fastigheten bundna

förmögenheten. Starka skäl talar sålunda för att förmögenhetens inverkan i föreliggande sammanhang minskas i enlighet med yrkandet i motionerna I: 771 och II: 890. Utskottet finner det rimligt, att den förmögenhetsandel som skall läggas till inkomsten begränsas till 10 procent. Härigenom skulle nås en ordning motsvarande den som gäller angående de kommunala bostadstilläggen. Kungl. Maj:t bör enligt utskottets mening bereda frågan och lägga fram förslag till nästa års riksdag».

dels att utskottet under G. bort hemställa

att riksdagen i anledning av motionerna I: 771 och II: 890 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om förmögenhetsfaktorn vid beräkning av inkomstprövat tillägg och studiemedel.

Särskilt yttrande

(beträffande studiestödet till vuxna)

av herr *Österdahl* (fp) och fru *Fränkel* (fp), som anfört följande:

Äldre arbetstagares studier ligger oftast inte bara långt tillbaka i tiden; de har också erhållit en utbildning som inte är jämställd med dagens. Ur arbetsmarknads-synpunkt är det särskilt angeläget att deras kunskaper kompletteras och fördjupas, då det klart visat sig att väl utbildad arbetskraft har större möjligheter att få behålla sina anställningar och att erhålla nya arbeten än personer med sämre utbildning. En kompletterande utbildning underlättar också omplaceringen inom företagen, vilket förebygger friställningar och arbetslöshet. En bättre utbildning ökar den enskilda arbetstagarens valmöjligheter på arbetsmarknaden. Ur den enskildes men också ur samhällets synpunkt är det önskvärt att erforderliga kunskaper kan inhämtas innan en eventuell friställning med följande arbetslöshet inträffar. Utbildningen blir då ett led i strävan att göra även äldre arbetstagare attraktiva på arbetsmarknaden och att minska bortfallet i produktionen på grund av arbetslöshet. I ett land med en effektiv arbetsmarknadspolitik bör åtgärder som syftar till att säkra sysselsättningen vidtas innan vederbörande blir arbetslös. En utbildning av äldre personer som är intresserade av och lämpliga för studier bör därför uppmuntras och underlättas, inte minst ekonomiskt. Därigenom kan utbildningen komma härför lämpliga personer till godo, vilket inte alltid är fallet vid arbetsmarknadsutbildning, då kriteriet för utbildningen bl. a. är arbetslöshet eller risk för arbetslöshet under den närmaste tiden. Principiellt anser vi det också felaktigt att enbart på grund av ålder vägra studiemedel åt personer som önskar genomgå utbildning. Vi kan därför dela utskottets uppfattning att övre åldersgränsen inom studiemedelssystemet sättes till 45 år, endast om principen ses som ett provisorium.

Vi förutsätter därför att systemet med en övre åldersgräns kommer att prövas av kommittén för studiestöd åt vuxna gärna genom en snarast igångsatt försöks-verksamhet för att ge ledning vid åtgärdernas slutgiltiga utformning.